

ISSN 2227-2844

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

№ 8 (322) ЛИСТОПАД

2018

overcoming traumatic past and restoration of Ukrainian military. Such as the organization of self-help groups, creative methods, rehabilitation through animals.

Key words: psychological trauma, loss, post-stress reaction phases, post-traumatic stress disorder in military personnel, complicated post-traumatic stress disorder, social adaptation, rehabilitation approaches.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2018 р.

Прийнято до друку 26.10.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Ваховський Л. Ц.

УДК 378.147:013.42

Н. Д. Кабусь

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ІННОВАТИКИ

Реалізація стратегії сталого розвитку цивілізації [1], яка визнана світовою спільнотою одним з пріоритетних завдань ХХІ століття й передбачає збалансований екологічний, економічний і соціальний прогрес світової спільноти протягом тривалого часу, збереження умов існування людського суспільства, цілісності й життєздатності біосфери, стабільності соціальних і культурних систем та їх подальше поліпшення, можлива за умови забезпечення сталості розвитку на різних рівнях – особистості, соціальних груп, суспільства в цілому.

Вагомий внесок у вирішення окреслених завдань мають зробити фахівці всіх рівнів освіти (дошкільної, шкільної, позашкільної, професійно-технічної, вищої), зокрема й фахівці соціальної сфери – соціальні педагоги, соціальні працівники, які, взаємодіючи в професійній діяльності з представниками різних соціальних груп – дітьми, молоддю, дорослими, людьми старшого віку, сім'єю, проблемними групами і «групами ризику», за своїм професійним призначенням і рівнем компетентності можуть бути важливими суб'єктами їх стимулювання до сталого розвитку. Зрозуміло, що вирішення означених завдань не може бути забезпечене виключно за допомогою традиційних форм і методів діяльності й потребує пошуку нових ефективних інноваційних технологій роботи, звернення до соціально-педагогічної інноватики.

Аналіз наукової літератури свідчить, що проблеми інноватики, педагогічної інноватики, інноваційних педагогічних технологій, підготовки учителів до інноваційної діяльності, розвитку інноваційної педагогічної освіти як пріоритетного напрямку модернізації національної системи підготовки освітянських кадрів досліджували А. Бойко, Л. Ващенко, А. Волинець, І. Гавриш, Б. Гершунський, Л. Даниленко,

І. Дичківська, М. Кларін, Л. Козак, В. Ляудіс, В. Паламарчук, О. Попова, А. Пригожин, І. Прокопенко, Г. Селевко, В. Химинець, О. Хуторської, Т. Шамова, Л. Штефан, Ф. Янсен та інші вчені. Аналіз досліджень вищезазначених авторів, а також практики освітньої діяльності засвідчує, що педагогічна інноватика як теорія інноваційних процесів в освіті на сьогоднішній день є достатньо розвиненою, що підтверджується постійним оновленням освітніх програм і технологій, впровадженням на державному рівні проектів «Нова українська школа», «Інтелект України», функціонуванням значної кількості авторських шкіл та ін.

Водночас, як свідчить проведений нами науковий пошук, соціально-педагогічна інноватика як галузь наукової діяльності є порівняно менш розвиненою. Так, питання розробки й упровадження соціальних інновацій, інновацій в соціальних службах досліджували Г. Грищенко, Е. Енвалл, Д. Лукас, В. Луков, О. Рацул, Т. Семигіна, Є. Смірнова, Б. Усманов. Аналіз практики діяльності соціальних служб, громадських організацій, реабілітаційних центрів, інших установ соціальної сфери свідчить про накопичення ними певного досвіду інноваційної соціально-педагогічної діяльності, який є здебільшого результатом реалізації проектних ініціатив окремих фахівців-професіоналів. Про підготовку майбутніх фахівців соціальної сфери до інноваційної діяльності свідчить, зокрема, наявність у навчальному плані підготовки дисциплін «Інновації у соціальній роботі», «Соціально-педагогічне проектування», до розробки нових ефективних оригінальних засобів і технологій вирішення актуальних проблем соціально-педагогічної роботи студенти залучаються в процесі науково-дослідної діяльності, зокрема, під час підготовки курсових і магістерських робіт, участі у конкурсах студентських наукових робіт, предметних олімпіадах тощо. Інноваційні засоби розв'язання конкретних соціально-педагогічних завдань розробляються в межах дисертаційних досліджень.

Водночас в умовах сьогодення актуальним є підготовка майбутнього фахівця соціальної сфери як суб'єкта інноваційної діяльності, який професійно діє з метою вирішення важливих цивілізаційних завдань, що потребує розробки й реалізації системи підготовки майбутніх фахівців до інноваційної соціально-педагогічної діяльності й, насамперед, визначення основних стратегічних орієнтирів соціально-педагогічної інноватики в сучасних умовах.

Метою статті є обґрунтування стратегічних напрямів соціально-педагогічної інноватики в умовах сучасних цивілізаційних викликів.

Аналіз наукових джерел [2; 3; 4; 5] дозволяє стверджувати, що під соціально-педагогічними інноваціями (від лат. *innovatio* – оновлення, зміна) слід розуміти корисні, прогресивні, позитивні, сучасні, передові нововведення в соціально-педагогічну діяльність (стосовно її мети, змісту, принципів, структури, форм, методів, засобів, технологій), основою яких є нові соціально-педагогічні ідеї, шляхами реалізації – експериментальна діяльність, носіями – творчі фахівці соціальної сфери.

Інноватика є наукою про нововведення, розробку і розвиток теоретичних основ, методології та методів прогнозування і створення інновацій, планування та організацію інноваційної діяльності. Важливими завданнями соціально-педагогічної інноватики як теорії інноваційних процесів в соціально-педагогічній діяльності є: прискорення інноваційних процесів для поліпшення, оптимізації, розвитку соціальної системи чи її складових; управління процесами створення та застосування на практиці педагогічних нововведень для ефективного вирішення актуальних проблем науки і практики [2, с. 490].

Основні стратегічні орієнтири соціально-педагогічної інноватики мають виходити з потреб сучасної науки і практики. З огляду на дисгармонійність розвитку людини і суспільства, що спостерігаються останнім часом і важливість забезпечення переходу людської цивілізації на шлях сталого розвитку, оновлення насамперед потребують основні стратегічні орієнтири соціально-педагогічної діяльності. При цьому актуальність оновлення змісту соціально-педагогічної діяльності відповідно до вимог сьогодення де термінується низкою чинників, а саме: нагальною потребою долучення всієї світової спільноти й зокрема фахівців соціальної сфери до реалізації стратегії сталого розвитку людства, значним потенціалом різних видів соціально-педагогічної діяльності (соціально-виховної, просвітницької, рекламно-інформаційної, профілактичної, корекційно-реабілітаційної) в напрямі вирішення проблеми сталого розвитку на різних рівнях – особистості, соціальних груп, суспільства.

Крім того, важливість такого оновлення обумовлюється зниженням ефективності соціально-педагогічної діяльності на сучасному етапі. Так, необхідно відзначити: незважаючи на значну роботу як профілактичного, так і корекційно-реабілітаційного характеру, що здійснюється на сьогодні, кількість проблемних категорій останнім часом суттєво не зменшується. Значна кількість проблемних соціальних груп, а також кризові явища, характерні для дітей, молоді, дорослих, сім'ї, громади, нації як важливих груп, що становлять основну соціальну структуру суспільства й визначають вектор його розвитку, зумовлюють актуальність переведення представників різних соціальних груп на рівень сталого розвитку, їх розвитку як активних суб'єктів, що свідомо, творчо й відповідально діють з метою досягнення власного благополуччя й процвітання країни.

Воднораз, допомога у вирішенні проблем різних категорій населення не завжди сприяє розвитку суб'єктності особистості, формуванню здатності до самостійного вирішення труднощів та їх попередження, стійкого прагнення до самовдосконалення з метою покращення власного і суспільного буття. Пов'язана з цим недостатня результативність соціально-педагогічної діяльності, так само як і функціональне перевантаження фахівців соціальної сфери призводить до швидкого емоційного вигорання, незадоволення власною працею й

сприяє зниженню значущості професії соціального педагога, соціального працівника як у суспільстві, так і в свідомості самих фахівців. До того ж, переважання проблемно орієнтованого та клієнто-центриського підходів у соціально-педагогічній діяльності й пов'язане з цим зосередження уваги на роботі індивідуально-особистісного характеру призводить до неналежного використання потенціалу взаємодії особистості та групи, різних соціальних груп й, зокрема, можливостей впливу через особистість на групу, групи, до яких вона належить.

Все це потребує оновлення основних стратегічних орієнтирів у професійній діяльності фахівців соціальної сфери відповідно до вимог і викликів сьогодення.

Як ми вже відзначали, стратегія сталого розвитку людства може бути реалізована за умови досягнення сталості розвитку на різних рівнях – особистості, соціальних груп, суспільства. При цьому під сталим розвитком розуміємо її стійку прогресивну динаміку на основі здобуття внутрішньої цілісності, гармонізації мислення, почуттів, волі, узгодження індивідуальної і соціальної сутності, набуття здатності до самотворення, зміцнення фізичного, психічного, соціального, духовного здоров'я, стійкості до негативних чинників, усвідомлення відповідальності за результати власної життєдіяльності й індивідуальний внесок у процес позитивних суспільних перетворень. Сталий розвиток соціальної групи визначаємо як стійкий гармонійний прогрес соціальної спільноти на засадах гуманізму, позитивної соціальної взаємодії та солідарності, її вихід на рівень самоорганізації – здатності до само- і взаємодопомоги, самовідновлення й самовдосконалення, соціальної творчості, об'єднання зусиль з метою поліпшення власного та суспільного буття. Сталий розвиток суспільства являє собою стійку прогресивну динаміку соціальної спільноти протягом тривалого часу на основі духовної еволюції, визнання пріоритетності консолідації та співпраці, здатності до прогнозування шляхів позитивного розвитку з урахуванням його усталених закономірностей, спроможність до випереджального вирішення проблем екологічного, економічного, політичного, соціального, духовного характеру, здатності ефективно відповідати на виклики, спільно діяти для миру, злагоди і процвітання [6, с. 80–82].

Таким чином, сталість розвитку особистості і соціальних спільнот (соціальної групи, суспільства, цивілізації загалом), що означає їх сталу висхідну динаміку, удосконалення на основі внутрішньої цілісності, здатність протидіяти факторам, що перешкоджають розвитку, запобігати кризовим станам, спроможність попереджати й творчо вирішувати проблеми, що виникають, досягати стійких позитивних прогресивних результатів, можливі за умови свідомої життє- і культуротворчості кожної особистості як ключового елемента соціальної спільноти будь-якого рівня на основі усвідомлення нею основних закономірностей ефективної життєдіяльності, а також відповідальності за власну долю і долю суспільства.

Все це потребує оновлення основних стратегічних орієнтирів у професійній діяльності фахівців соціальної сфери, зокрема зміщення акцентів: 1) зі створення сприятливих зовнішніх умов для позитивного розвитку й соціалізації представників різних соціальних груп, пошуку шляхів попередження й подолання проблем їх соціалізації – на розвиток суб'єктності особистості, її стимулювання до самоуправління власним розвитком та здійснення активного позитивного впливу на інших людей; 2) із розробки способів налагодження позитивної внутрішньо- і міжгрупової взаємодії, попередження конфліктів – на розвиток духовного рівня соціальності суб'єктів, їхньої здатності діяти для підвищення консолідованості соціальної групи й суспільства загалом [6, с. 6].

Відзначимо, що на важливість розвитку суб'єктності особистості, підвищення рівня її соціальності, стимулювання індивідів і соціальних груп до свідомого вибору лінії поведінки, що сприяє реалізації їхніх інтересів і розвитку соціальної гармонії в суспільстві вказують більшість учених (О. Безпалько, А. Брушлинський, М. Васильєва, І. Зверєва, І. Липський, І. Прокопенко, О. Рассказова, А. Рижанова, В. Татенко, С. Харченко, Л. Штефан та інші), розглядаючи їх як важливі завдання соціально-педагогічної діяльності в умовах сьогодення [7; 8; 9; 10; 11].

З урахуванням означеного вважаємо, що стратегічними напрямками соціально-педагогічної інноватики в контексті сучасних цивілізаційних викликів є спрямованість інноваційних розробок на: 1) забезпечення сталого прогресивного розвитку особистості як відповідального суб'єкта власної життєдіяльності, спроможного до свідомого самотворення власного життя, визначення основних напрямів свого розвитку, контролю і корекції його результатів, попередження кризових станів, ефективної творчої відповіді на виклики, з якими стикається людина протягом життя; 2) розвиток особистості як активного соціального суб'єкта, котрий усвідомлює власну належність до солідарних соціальних спільнот різного рівня – вікової групи, сім'ї, громади, нації, цивілізації й свідомо діє для підвищення рівня їх цілісності й консолідованості; 3) формування здатності представників різних соціальних груп до соціальної творчості, спільної діяльності, об'єднання зусиль як в межах групи, так і різних соціальних груп з метою сталого прогресивного розвитку суспільства; 4) розвиток фахівця соціальної сфери як суб'єкта інноваційної діяльності, здатного до професійної творчості для досягнення стійких прогресивних результатів.

Означені напрями визначають зміст інноваційної соціально-педагогічної діяльності як мотивованого, цілеспрямованого, усвідомленого процесу створення, опанування, впровадження й розповсюдження сучасних соціально-педагогічних ідей, теорій, технологій, методик, розробку інноваційних програм та проектів для досягнення прогнозованих результатів. Вважаємо, що вся система соціально-педагогічної діяльності, а також усі нові розробки і пошуки щодо вдосконалення різних видів

професійної діяльності фахівця соціальної сфери мають бути підпорядковані означеним глобальним завданням.

При цьому фахівці соціальної сфери як суб'єкти інноваційної соціально-педагогічної діяльності можуть бути як ініціаторами, так і провідниками нових ідей, розробок, досвіду, оскільки, як відзначають дослідники (А. Гулевська-Черниш, І. Дичківська та ін.), однаково важливою є наявність тих, хто створює нововведення, і тих, хто їх реалізує, причому реалізатори також є творцями, але не самого нововведення, а процесу його опанування з метою досягнення бажаного стану соціальної системи [2, с. 491].

Таким чином, у статті доведено, що в умовах необхідності переходу суспільства на рівень сталого розвитку важливим є оновлення стратегічних орієнтирів соціально-педагогічної діяльності, що потребує модернізації теорії й практики професійної підготовки фахівців соціальної сфери з урахуванням сучасних тенденцій цивілізаційного розвитку, в напрямі зміщення акцентів зі створення сприятливих зовнішніх умов для позитивного розвитку й соціалізації представників різних соціальних груп – на розвиток їхньої суб'єктності, становлення як відповідальних суб'єктів власної життєдіяльності й активних соціальних суб'єктів, здатних до свідомого життє- і культуротворення, об'єднання зусиль для сталого прогресивного розвитку суспільства. Означені орієнтири, відповідно, визначають провідні напрями соціально-педагогічної інноватики як галузі наукового знання, спрямованої на створення та застосування на практиці педагогічних нововведень для ефективного вирішення актуальних завдань соціально-педагогічної науки і практики.

Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є розробка й упровадження цілісної системи роботи з підготовки як майбутніх соціальних педагогів, соціальних працівників, так і фахівців-практиків до інноваційної соціально-педагогічної діяльності з метою досягнення стійких прогресивних результатів.

Список використаної літератури

- 1. Agenda 21:** United Nations Conference on Environment and Development. Rio de Janeiro, Brazil, June 3-14, 1992, 351 p.
- 2. Енциклопедія** для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І. Звереві. – Київ, Сімферополь : Універсум, 2013. – 536 с.
- 3. Дичківська І. М.** Інноваційні педагогічні технології: підручн. / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2015. 304 с.
- 4. Попова О. В.** Проблема педагогічного прогнозування розвитку інноваційних процесів / О. В. Попова // Педагогічний альманах : зб. наук. праць. – Херсон : РІПО, 2011. – Вип. 10. – С. 211–218.
- 5. Прокопенко І. Ф.** Розвиток інноваційної педагогічної освіти як пріоритетний напрям модернізації національних систем підготовки освітянських кадрів у XXI ст. / І. Ф. Прокопенко // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2013. – № 1. – С. 48–55.
- 6. Кабусь Н. Д.**

Підготовка майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп: теорія і практика: монографія / Н. Д. Кабусь. – Харків : Вид-во Іванченка І.С., 2017. – 416 с. **7. Брушлинский А. В.** Социальность субъекта и субъект социальности // Субъект и социальная компетентность личности / Под ред. А. В. Брушлинского. – М. : Ин-т психологи РАН, 1995. – С. 3–23. **8. Рижанова А. О.** Развитие социальной субъектности та принцип субсидіарності соціально-педагогічної діяльності / А. О. Рижанова // Педагогіка та психологія: зб. наук. пр. – Харків, 2015. – Вип. – № 48. – С. 130–141. **9. Харченко С. Я.** Значення категорії «соціальність» у пошуках методологічної основи розвитку сучасної соціально-педагогічної науки / С. Я. Харченко // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2012. – № 3. – С. 4–13. **10. Штефан Л. А.** Основні тенденції розвитку сучасної соціально-педагогічної науки в Україні / Л. А. Штефан // Актуальні питання навчання та виховання особистості: зб. наук. статей. – Вип. 2. – Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2008. – С. 128–139. **11. Васильєва М. П.** Технології соціально-педагогічної роботи зі студентською молоддю / М. П. Васильєва, М. К. Подберезський // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. – Т. 1. – № 24. – С. 41–48.

Кабусь Н. Д. Стратегічні напрями соціально-педагогічної інноватики

У статті визначено суть соціально-педагогічних інновацій, обґрунтовано стратегічні напрями соціально-педагогічної інноватики в умовах сучасних цивілізаційних викликів (спрямованість інноваційних розробок на: забезпечення сталого прогресивного розвитку особистості як відповідального суб'єкта власної життєдіяльності; становлення індивіда як активного соціального суб'єкта, котрий усвідомлює власну належність до солідарних соціальних спільнот різного рівня й свідомо діє для підвищення рівня їх цілісності й консолідованості, здатен об'єднувати зусилля з метою сталого прогресивного розвитку суспільства; розвиток фахівця соціальної сфери як суб'єкта інноваційної діяльності, здатного до професійної творчості для досягнення стійких прогресивних результатів). Розглянуто суть інноваційної соціально-педагогічної діяльності, наголошено на важливості розробки й реалізації системи роботи з підготовки майбутніх фахівців як суб'єктів інноваційної діяльності.

Ключові слова: інновація, соціально-педагогічна інноватика, фахівці соціальної сфери, сталий розвиток, інноваційна соціально-педагогічна діяльність.

Кабусь Н. Д. Стратегические направления социально-педагогической инноватики

В статье определена суть социально-педагогических инноваций, обоснованы стратегические направления социально-педагогической

інноватики в умовах сучасних цивілізаційних викликів (направленість інноваційних розробок на: забезпечення стійкого прогресивного розвитку особистості як відповідального суб'єкта власної життєдіяльності; становлення індивіда як активного соціального суб'єкта, який усвідомлює свою належність до солідарних соціальних спільнот різного рівня і свідомо діє для підвищення рівня їх цілісності і консолідованості, здатен об'єднувати зусилля в інтересах стійкого прогресивного розвитку суспільства; розвиток спеціаліста соціальної сфери як суб'єкта інноваційної діяльності, здатного до професійного творчості для досягнення стійких прогресивних результатів). Розглянуто сутність інноваційної соціально-педагогічної діяльності, відзначено важливість розробки і реалізації системи роботи з підготовки майбутніх спеціалістів як суб'єктів інноваційної діяльності.

Ключевые слова: інновація, соціально-педагогічна інноватика, спеціалісти соціальної сфери, стійке розвиток, інноваційна соціально-педагогічна діяльність.

Kabus N. Strategic Directions of Innovative Social Pedagogics

The essence of socio-pedagogical innovations has been determined in the article. There have been substantiated strategic directions of innovative social pedagogics in the conditions of modern civilizational challenges (orientation of innovations on: 1) providing the progressive development of the individual as a responsible subject of his own life, capable of conscious self-creation of his own life, determination of the main directions of his development, control and correction of his results, prevention of crisis situations, effective creative response to the challenges that arise in life; 2) formation of the individual as an active social subject who realizes his own affiliation with solidarity social communities of different levels – families, communities, nations, civilizations and consciously acts for their positive development, increasing the level of integrity and consolidation; 3) formation of the ability of social groups' representatives to social creativity, joint activity, association as an effort within the group, and different social groups for the purpose of sustainable progressive development of society; 4) development of future experts of social sphere as a subjects of innovative activity capable of professional creativity in order to achieve sustainable progressive results. The essence of innovative social and pedagogical activity has been considered. The importance of developing a system of work for the training of future specialists as subjects of innovation activity has been emphasized.

Key words: innovation, innovative social pedagogics, specialist of social sphere, sustainable development, innovative social and pedagogical activity.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2018 р.

Прийнято до друку 26.10.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.